

IVA ADÁMKOVÁ

SUGER: DE REBUS IN ADMINISTRATIONE SUA GESTIS

Přesná svědectví o umění a uměleckých dílech z raného či rozvinutého středověku jsou mnohdy všeobecná a nenázorná a prakticky vůbec nám nezprostředkovávají reakce na umělecká díla. Máme zachyceny pouze jednotlivé údaje, data, velikosti a počty oken v kostelech nebo finanční náklady na zhotovení jednotlivých předmětů. Jednotlivé popisy často také využívají prostředků rétoriky a schémata antických popisů uměleckých děl. Takové údaje potom díky typizaci a všeobecné chvále nemohou překlenout dobu, která nás od vzniku těchto spisů dělí¹. Opat Suger² představuje jednu z mála výjimek z tohoto pravidla. Chopil se pera, aby barvitě vylíčil své představy o kvalitě uměleckého díla a zachytil stavby a umělecké předměty, které vznikly v době jeho opatské funkce³.

Narodil se zřejmě roku 1080 či 1081, záhy se dostal do královského opatství Saint-Denis, které se stalo jeho domovem. Díky svému diplomatickému nadání se dostává do kontaktu s králem a papežem. Roku 1122 byl zvolen opatem v Saint-Denis a od této doby se snaží o oživení kontaktů svého kláštera s monarchií, po dobách úpadku povznést opět obě instituce, království i královský klášter.⁴ Za králů Ludvíka VI. a jeho syna Ludvíka VII. náležel Suger k nejužšímu kruhu poradců krále. Jemu také náležely zásluhy na politickém vzestupu francouzského království. Mezi léty 1147-49, kdy Ludvík VII. podnikl křížovou výpravu, se ujal regentství. Zemřel 13. ledna 1151.

Opatství Saint-Denis bylo založeno již králem Dagobertem na počest sv. Dionýsia (ten byl později ztotožněn s údajným Pavlovým žákem a církevním otcem Dionýsiem Aeropagitou⁵) a jeho druhů, sv. Rustika a sv. Eleutheria, a hrálo významnou roli již za Merovejců a tu si ponechalo i za Karlovců. Roku 775

¹ DIEMER 1993, s. 177

² Zde zmíněny pouze údaje o novější literatuře. PANOFSKY 1946, 1981. GERSON 1987. KELLEROVÁ 1987.

³ Sugerovy spisy *De administratione*, *Libellus alter de consecratione ecclesiae Sancti Dionysii* a *Ordinatio* vydal PANOFSKY 1946. Sugerovým politickým spisem *Vita Ludovici grossi* se zabývala KELLEROVÁ 1987

⁴ Viz SCHRAMM 1960.

⁵ Viz KARFÍKOVÁ 1994.

byla zřejmě dohotovena a vysvěcena novostavba.⁶ Pro představu o karolínské stavbě uvádím překlad dokumentu z roku 799, který by mohl být přínosným tím, že nás seznamuje se stavem, jak vypadala stavba téměř několik desetiletí po jejím dokončení:⁷

„Bazilika svatého Dionýsia, ve které odpočívá jeho svaté tělo, měří na délku 245 stop. Na šířku 152 stop, na výšku až po krov 75 stop. Mimoto měří základ 13 stop, střecha měří na výšku 30 stop a věž měří na výšku 33 stop. Takže celková výška je 140 stop. Kostel má 101 oken. Uvnitř kostela je 50 velkých sloupů a 35 jiných sloupů. Mimoto je zde 5 sloupů ze zvláštního kamene. Tedy uvnitř kostela se nachází 90 sloupů. Venku je ve sloupové hale 59 velkých a 37 malých sloupů. Dále je zde 7 sloupů ze zvláštního kamene. Tedy venku ve sloupové hale je 103 sloupů a celkem vevnitř i venku 193 sloupů.

Uvnitř kostela je 1250 lamp, do těchto lamp se nalévá 8 měrek oleje, třikrát při každém slavnostním dni v roce. V kostele jsou dvojce dveře ze zlata a ze stříbra. Další dvojce jsou vytvořeny ze slonoviny a stříbra. Mimo tyto jsou zde jedny ze slonoviny a stříbra a ještě dvojce jiné dveře, které jsou vytvořeny ze stříbra krále Dagoberta blahé paměti, který tento klášter zřídil a Pipina krále Franků, na jehož pokyn jeho synové, pan král Karel a Karloman po jeho smrti tento kostel zřídili.

V kostele se nachází 45 velkých oblouků a další menší oblouky. Uvnitř kláštera v jiných kostelích se nachází 52 sloupů a v celém klášteři svatého Dionýsia je 245 mramorových sloupů. V třicátém prvním roce vlády krále Karla.“

Tato karolínská stavba se nacházela podle Sugera ve špatném stavu, především však nemohla plně vyhovovat poutním účelům. Proto již kolem roku 1135 začal opat Suger nahrazovat zchátralý kostel svého opatství novou stavbou. Výstavba se rozpadla na dvě samostatné stavební části. Nejprve nechal strhnout západní průčelí, prodloužil loď kostela a zřídil průčelí se dvěma věžemi a třemi portály. 4. 7. 1140, tedy pouze pět týdnů po vysvěcení, byly započaty také práce na východním závěru. Karolínská krypta byla zvětšena, nově byl také pojat chór⁸ a celé Sugerovo umělecké snažení zde zrodilo první stavbu, na níž se začal uplatňovat gotický sloh. Suger chtěl také nově přestavět hlavní loď a spojit tak obě vystavěné části. To se mu už nepodařilo. Teprve o století později, 1231–1245, byla nově postavena hlavní loď a transept včetně horní části Sugerova chóru, tentokrát již ve vrcholné gotice.

Právě ve svém spisu *De rebus in administratione sua gestis*, který začal psát na podzim roku 1150 na přání svého konventu, zachytil přestavby klášterního kostela v Saint-Denis a také jeho vnitřní výbavu⁹. Z tohoto textu nyní uvádím první část v českém překladu¹⁰.

⁶ BISCHOFF 1981. JACOBSEN 1983.

⁷ BISCHOFF 1981, s. 97-103.

⁸ Význam Sugerových staveb z hlediska dějin umění hodnotili především SEDLMAYR 1993, DUBY 1985.

⁹ Vnitřní výzdoba kláštera pojednána především u DIEMERA 1995, GERSONA 1987.

¹⁰ Překlad textu pořízen na základě edice PANOFKY 1946.

Kniha opata Sugera ze Saint-Denis O tom, co bylo vykonáno za jeho správy

Roku dvacátého třetího našeho úřadu¹, když jsme jednoho dne zasedali na generální kapitule, abychom se s našimi bratry usnášeli o společných i o soukromých záležitostech, naši drazí bratři a synové mě začali v *lásce* (1K 4,21; 16,14. Ef 1,4; 3,19; 4,2; 4,16. Ko 2,2. 1Te 5,13. 2 Te 3,5.) horlivě prosit, abych nedovolil plody naší tak pilné činnosti pomínout mlčením, ale abych spíše zachoval paměti potomků perem a inkoustem všechny zisky, kterými Bůh všemohoucí štědře obdařil tento kostel v době naší prelatury, a to jak tím, že byly získány věci nové, tak také, že jsme znovu nabyli věci předtím ztracené, že jsme ve větší míře opravili svůj majetek, postavili budovy², shromažďovali zlato, stříbro a převzácné gemy i ta nejkrásnější bohoslužebná roucha.

Za toto jedině oni slíbili na oplátku dvojí. Že všichni bratři, kteří sem v budoucnu přijdou, budou vázáni slibem modlit se nepřetržitě za spásu naší duše a že tímto příkladem se v nich bude vzbuzovat jejich horlivost a starost v péči o chrám Páně.

My jsme tedy zbožně vyhověli jejich zbožným a rozumným přáním, aniž jsme očekávali odměnu z lidské chvály nebo z pomíjivé odměny, aby po naší smrti nebyl kostel nějakou nebo něčí zlou vůlí umenšen na důchodech, aby hojně bohatství, které štědře poskytl Bůh všemohoucí za časů naší funkce nepřišlo nazmar, kdyby to špatní nástupci zamlčovali. Proto jsme uznali za vhodné vyprávět o stavbě budov a zvětšování pokladů a začít od těla kostela přesvatých mučedníků Dionysia, Rustica a Eleutheria (kostela, který nás přesladce živil od útlého dětství až do stáří), jako i o zvětšování důchodů z jeho vlastního malého města, jeho prvního sídla a jeho blízkého okolí ze všech stran... Předsevzali jsme si tedy jako věc spravedlivou a užitečnou zanechat o tom všem zprávu současníkům i budoucím.

XXIV. Výzdoba kostela

Když jsme tedy již takto získali do vlastnictví bohaté důchody, přistoupili jsme k pamětihodné stavbě budov, abychom tak mohli my i naši nástupci vzdávat díky Bohu všemohoucímu a aby jejich mysl byla tímto dobrým příkladem pohnuta k pokračování a bude-li třeba, k dokončení. Nebude totiž potřeba bát se nějakého nedostatku či překážky ze strany nějaké moci, pomáháme-li si pro lásku ke svatým mučedníkům vlastními prostředky. Započali jsme tedy první práci na tomto kostele z božího podnětu, protože staré zdi byly již letité a na některých místech zely hrozivé praskliny³. Proto jsem tedy povolal ty nejlepší malíře z různých oblastí, jaké jsem mohl najít. Zbožně jsme dali zdi upravit a ušlechtilé je vymalovat zlatem i drahocennými barvami. Učinil jsem to o to ochotněji, že jsem toužil něco takového dělat již když jsem byl žákem ve škole, kdybych k tomu někdy měl příležitost.

XXV. První rozšíření kostela

Ale když se toto již chýlilo ke konci, shledali a uvědomili jsme si při častých svátcích, jako na svátek svatého Dionýsia a svátek v červnu⁴ a při mnohých dalších, jakousi nevhodnost místa (prostor byl totiž velmi malý a ženy se sbíhaly k oltáři kráčejíce po hlavách mužů⁵ jako po podlaze za velké a hlasité vřavy). Z božího vnuknutí jsem tedy přistoupil k rozšíření a zvětšení tohoto vznešeného a boží rukou posvěceného⁶ klášterního kostela, a to po poradě s moudrymi muži a za modliteb mnoha řeholníků, aby se věc zalíbila Bohu a svatým mučedníkům. Jak na naší kapitule, tak také v kostele jsem prosil boží milost, aby ten, kdo je *počátek i konec, alfa i omega* (Zj 1,8; 21,6; 22,13), sloučil dobrý konec s dobrým začátkem a střed šťastně zachoval, aby neodmítl od stavby chrámu *muže krve*⁷ (2S 16,7. Ž 25,9; 54,24; 58,3; 138,19.), který si toto přeje z celého srdce raději než vlastnit poklady Cařihradu. Přistoupili jsme nejprve k dřívějšímu vstupu s dveřmi a strhli jsme nejprve určitou přístavbu⁸, která byla prý postavena Karlem Velikým z velmi ušlechtilé příčiny (protože jeho otec císař Pipin rozhodl, že kvůli hříchům svého otce Karla Martella bude pohřben venku u vchodu u dveří ne na zádech, ale obličejem k zemi), na tomto místě jsme přiložili ruku k dílu. A jak je zřejmé, usilovně jsme se lopotili na zvětšení lodi kostela, trojnásobném vstupu a dveřích a na vztyčení vysokých a ušlechtilých věží.

XXVI. Posvěcení kostela

Dosáhli jsme toho, že kaple sv. Romana⁹ byla zasvěcena službě Bohu a jeho svatým andělům skrze ctihodného muže arcibiskupa Hugona z Rouenu¹⁰ a mnohé jiné biskupy. Jak je toto místo tajemné a posvátné, jak je příhodné pro kněze, kteří zde slouží Bohu, o tom se sami přesvědčili: když totiž slaví mši jakoby byl jejich příbytek již zčásti v nebi. Při této dedikační slavnosti v nižší lodi kostela byly zasvěceny dvě kaple z obou stran. Z jedné svatému Hippolytovi a jeho druhům a z druhé svatému Mikuláši ctihodnými muži Manassem, biskupem z Meaux a Petrem, biskupem ze Senlis¹¹. Slavné procesí těchto tří mužů¹² vyšlo dveřmi svatého Eustacha a předstoupilo před hlavní vchod za hlasitého zpěvu kléru a veselí davu lidí, biskupové se postavili do čela shromáždění a provedli zasvěcení. Vykročili přes jednoduchou bránu hřbitova, která byla přenesena ze staré do nové budovy¹³. A když bylo toto slavnostní dílo ukončeno k počtě Bohu všemohoucímu a my jsme se oblékali ke službě v horní části, protože jsme byli trošku unaveni, přítomní biskupové nás osvěžovali a mile povzbuzovali, aby nás netísnil strach z námahy nebo nějakého nedostatku.

XXVII. Lité a pozlacené dveře

Zasadili jsme hlavní dveře, k jejichž výzdobě jsme přizvali cizí rytce a vybrané tepec. Na nich se nachází umučení Spasitele, vzkříšení s nanebevstoupe-

ním. Bylo na ně vynaloženo mnoho prostředků a nákladů, jak se slušelo a patřilo na tak vznešenou vstupní část. Zasadili jsme z pravé části nové křídlo, z levé části staré křídlo¹⁴ pod mozaiku, kterou jsme zde dali vytvořit a umístit do tympanonu portálu. Zcela odporovala novému modernímu vkusu¹⁵. Rozhodli jsme se vytvořit věž a galerii nad vchodem, jednak kvůli ozdobě kostela, také však vzhledem k praktické užitečnosti, jestliže by si to vyžadovala situace. Prikázali jsme také vyhotovit nápis v písmenech pozlacených mědí¹⁶ roku zasvěcení, aby nebyl zapomenut, a to takto:

Aby oslavil dům, v němž rostl a opatem stal se,
Suger se lopotil v díle, aby oslavil dům.¹⁷
Diviši mučedníku, on na tvém chrámě má podíl,
prosí tě, abys mu vyprosil díl i na slávě ráje.
Tisíc sto čtyřicet let, co Slovo stalo se tělem
bylo tomu v tom roce, kdy byl posvěcen chrám.

Verše na bráně jsou tyto:

Kdokoliv chceš vzdát poctu té krásné veliké bráně
nehleď na zlato, na náklady, leč obdivuj práci:
září zde vznešené dílo, však dílo, jež vznešeně září,
nechat ozáří mysl, ať cestou pravého světla
míří k pravému světlu, kde pravou branou¹⁸ je Kristus.
Co se však skrývá uvnitř, je vidět na zlaté bráně.
Chabá mysl se pozvedá k pravdě jen přes věci hmotné:
ze svých dřívějších temnot zvedá se, když uzří to světlo.

A nad prahem:

Přijmi, ó přísný soudce, modlitby Sugera svého,
mezi ovce svými¹⁹ mi dopřej laskavě místo.

XXVIII. Rozšíření chóru

V témže roce²⁰, potěšeni zdarem tak svatého díla, ve spěchu jsme se dali do stavby místnosti božské milosti v horní části chóru. Tam se nepřetržitě a často přinášela oběť našeho vykoupení ve skrytu bez rušivého davu lidí. Jak lze číst ve spise o zasvěcení chóru²¹, zasloužili jsme se s našimi bratry a spoluslužebníky o to, aby bylo tak svaté, slavné a velkolepé dílo přivedeno k dobrému konci za pomoci boží a požehnání udělené nám a našim činností. O to více jsme vděční Bohu a svatým mučedníkům za to, že nám odkládali konání tohoto díla tak dlouho a zachovali je do našich dob, abychom je mohli vykonat my. *Kdo jsem já a jaký je dům mého otce* (1S 18,18), že bych se odvážil tak vznešenou a žádoucí stavbu být i jen začít, nebo bych doufal přivést ji ke konci, jestliže bych se

nebyl plně spoléhal na božskou milost a pomoc svatých mučedníků a cele bych se nebyl tělem i duší oddal této činnosti. Ale ten, kdo dal vůli, dal i možnost. A protože dobré dílo bylo přáním, s pomocí boží se dočkalo svého dokončení. Jak velice chránila boží ruka v tolika případech tak slavné dílo se zcela jistě prokáže skrze fakt, že za tři roky a tři měsíce²² celé ono velkolepé dílo ozdobené i v horní i v dolní kryptě vznešenými klenbami a tolika různými oblouky a sloupy, mohlo být dovršeno i úplným krytem střechy. A tak také nápis o první konsekraci, odejmeme-li z něj jediné slůvko, udává údaj o této konsekraci a to takto:

Tisíc sto čtyřicet let, co slovo se stalo tělem
bylo tomu v tom roce, kdy byl posvěcen chrám.

K těmto veršům nápisu jsme se rozhodli připojit tyto:

Přední a nová část když se starou spojena byla,
tehdy celý ten chrám ozářil nádherný jas²³.
Září zde totiž záře, jež se září v jednotě září,
nový ji zjasňuje svit, vznešenou září se skví
nové dílo, jež, věz, jsem rozšířil za svého času
já, opat jménem Suger, když jsem se do stavby dal.

Rozhodli jsme se uspíšit postup, poněvadž jsem si nepřál pod sluncem nic raději, než dosáhnout pocty pro svůj mateřský kostel, který mě jako chlapce kojil mateřskou láskou, který mě držel jako klopýtavého mladíka, i jako zralého muže mě pak mocně posilňoval a který *mě* slavnostně *umístil mezi knížata* církevní i světská (1S 2,8). Přikročili jsme k dokončení díla a dosáhli jsme, aby boční křídla transeptu kostela byla vynesena výš a rozšířena tak, aby odpovídala dřívější a budoucí práci zde a mohla s nimi být spojena.

XXIX. Pokračování na obou pracích

Když jsme toto vykonali, na radu některých jsme přistoupili k pokračování věže venkovní části, která byla již z druhé části dokončena. Boží vůle, jak si myslíme, nás přiměla k tomu, abychom přistoupili k inovaci centrální části kostela, která je nazývána lodí a tu abychom utvářeli a mohli sjednotit s dvěmi částmi již pretvořenými. Zachovali jsme přitom co největší část ze starých stěn, na které podle svědectví starých spisovatelů vložil svoji ruku nejvyšší kněz Pán Ježíš Kristus²⁴ tak, aby byla zachována vážnost staré konsekrace i soulad s novou částí stavby podle přijatého plánu. Hlavní důvod pro tuto záměnu byl tento. Jestliže by se za našeho života či životů našich následovníků pracovalo na lodí kostela přerušovaně kvůli věžím, loď kostela by se dokončovala pomalu nebo by kvůli nějaké nehodě nebyla dokončena nikdy tak, jak byla naplánována. Stavitelé se totiž nesetkali s žádnými překážkami, takže spojení nové a staré části na sebe nedalo dlouho čekat. A poněvadž bylo již začato v prostoru bočních lodí

kostela²⁵, vše dokončíme s boží pomocí buď my, nebo ti, které vyvolí Pán a za jeho pomoci. Rozpomenutí se na minulost je příslibem do budoucnosti. Nejštedřejší Bůh, který spolu s jinými ještě většími věcmi opatřil výrobce podivuhodných vitrají a safírových skel a téměř sedm set liber či více jakožto pohotový náklad, nesnesl totiž ve své nekonečné štědrosti nedostatek k dokončení nezbytných doplňků. On je totiž *počátek i konec* (Zj 21,6; 1,8; 22,13).

XXX. Ozdoby kostela

Uznali jsme za vhodné pořídit popis ozdob kostela, kterými božská ruka ozdobila v dobách naší správy kostel, svou povolanou nevěstu, aby se sem nevpíjilo zapomenutí, sokyně pravdy, a toto příkladné dílo neodválo. Věříme a hlásáme, že náš pán, třikrát svatý Dionýsius, je tak štědrý a dobrotivý, protože již tolik a tak velkých věcí u Boha vymohl, že bychom byli mohli jeho kostelu prospět stokrát více, než jsme pro něj vykonali, kdyby nás nebyla zdržovala lidská křehkost, vrtkavost doby a nestálost mravů. Věci, které jsme mu však přece za boží pomoci uchovali jsou tyto:

XXXI. Zlatý oltář v chóru

Na toto antependium, které stojí před tímto tak svatým tělem²⁶, odhadujeme, že jsme vynaložili asi 42 marek zlata, velké množství rozmanitých cenných gem, hyacintů, rubínů, safírů, smaragdů, topasů a také velké množství rozdílně velikých perel, tak velikých, že jsme si nikdy předtím nemysleli, že bychom je mohli nashromáždit. Viděl bys krále a knížata, i mnohé slavné muže, jak vedeni naším vzorem si stáhli prsteny ze svých prstů a tyto zlaté prsteny, gemy a vzácné perly nařídili umístit na tento oltář z lásky ke svatým mučedníkům. Také arcibiskupové a biskupové sem odložili své investiturní prsteny do bezpečí a s velkou zbožností je přinášeli Bohu a jeho svatým jako obět. Sbíhalo se k nám velké množství obchodníků s drahokamy z různých království a národů, že jsme již nemuseli shánět další, než nám oni za finančního přispění lidí spěchali prodat.

Toto jsou verše na antependiu:

Veliký Dionýsie, mně otevř zahradu rajskou,
 Sugera věrně chraň zbožnou ochranou svou!
 Ty, jenž jsi pomocí mou si zbudoval příbytek nový,
 učíš, ať v příbytek nebes mohu být přijat i já,
 abych se místo pokrmů časných směl věčnými sytit:
 skutečnost raději zvolím, než jenom přítomný znak.

Protože bylo třeba umístit přesvatá těla našich patronů co možná nejvznešeněji v apsidě chóru²⁷ a protože jedna z bočních desek jejich sarkofágu byla z ne-

známé příčiny vytržena, věnovali jsme sem 15 marek zlata a dali jsme téměř za 40 uncí pozlatit zadní i vnitřní části i části umístěné nahoře i dole. Schránky se svatými těly byly uzavřeny do měděných pozlacených desek s leštěnými kameny a ty byly umístěny do tomby. Byla zde také branka, aby bránila přístupu davu lidí, ale aby je ctihodné osoby jak by se slušelo mohly s velkou zbožností a proléváním slz spatřit.

Na těchto tombách jsou tyto verše:

Tam kde ostatky svatých jsou stráženy nebeským řádem,
tam se lid v slzách modlí a klérus sborově zpívá:
modlitby zbožných se vznášejí k duším těch přímilovců svatých,
a když jim milé budou, nám pomohou hříchů se zbavit.
Ostatky svatých božích zde v pokoji pohřbeny leží,
do nebe k sobě ať vezmou nás, jejichž prosby to jsou.
Toto posvátné místo je přichoším asylem skvělým –
sem se smí utéci viník, mstitel zde nezmůže nic.

XXXII. Zlatý krucifix

Životodárný kříž, jemuž se máme klanět, spásonosnou korouhev věčného vítězství našeho Spasitele, o níž praví apoštol: „*Já však se zanic nechci chlubit ničím, leč křížem našeho Pána Ježíše Krista*“ (Ga 6,14) bychom se snažili ozdobit, jak bychom jen mohli, s veškerou zbožností duše o to slavněji, jak slavně se zjevuje na nebi jako znamení syna člověka nejen lidem v krajním nebezpečí²⁸, nýbrž i andělům, a zdravili bychom jej neustále s apoštolem Ondřejem: „*Bud' zdrav kříži, který jsi posvěcen tělem Kristovým a jehož údy jsi ozdoben tak jako perlami*“²⁹. Ale protože jsme jej nemohli vytvořit tak, jak jsme chtěli, chtěli jsme jej udělat jak nejlépe jsme mohli, nakonec jsme jej vytvořili s milostí boží, a proto jsme sami a skrze naše posly všude vyhledávali množství vzácných kamenů a perel a připravovali jsme co možná nejvzácnější materiál ve zlatě a drahokamech, jaký bylo možno nalézt pro tuto výzdobu. Z různých krajů jsme svolali ty nejzkušenější umělce, kteří odbornou a pečlivou prací vytvořili ctihodný kříž. Na jeho zadní straně byly umístěny obdivuhodně krásné gemy, na přední straně před očima obětujícího kněze³⁰, byl zobrazen Pan Spasitel na památku jeho utrpení tak, že se zdálo, že zde trpí ještě i nyní. Právě na témže místě ležel před pětistý či více lety svatý Dionýsius, totiž od časů Dagoberta až do našich dní.

Nechceme přejít mlčením jeden veselý, avšak vznešený zázrak, který nám v té věci ukázal Bůh. Když totiž dílo vážlo pro nedostatek drahokamů a nemohl jsem opatřovat další (jejich řídký výskyt je totiž učinil velmi drahými), vstoupili do naší světničky pojící se ke kostelu ze dvou řádů tři opatství tři muži, totiž z Citeaux, další z opatství téhož řádu a třetí z Fontevrault. Ti nám nabídli ke koupi takové množství gem, totiž hyacintů, safírů, rubínů, smaragdů, topasů,

o kterém jsme nedoufali, že je nalezneme ani za deset let. Ti, kteří je vlastnili, je obdrželi jako almužnu od hraběte Theobalda³¹, který je dostal skrze bratra Štěpána, krále anglického, z pokladů jeho strýce, zesnulého krále Jindřicha³², který je shromažďoval po celý svůj život do obdivuhodných nádob. My jsme tak byli zbaveni starostí ohledně hledání gem a děkovali jsme Bohu a dali jsme za ně 400 liber, i když měly mnohem větší cenu.

Umístili jsme sem nejen je, ale také množství jiných velikých a cenných gem a perel ke zdokonalení tak svaté výzdoby. Vzpomínáme si, jestli nám paměť slouží, že jsme zde vynaložili asi 80 marek čistého zlata. Toto dílo jsme stěží završili za dva roky s pomocí mnohých lotrinských zlatníků, někdy s pěti, jindy se sedmi. Piedestal byl ozdoben čtyřmi evangelisty. Pilíř byl vytvořen velmi jemnou prací s emaillem. Na něm pak byl umístěn svatý obraz, příběh Spasitele s vyobrazeným svědectvím alegorií ze Starého zákona a s horní hlavicí obdivuhodně předvádějící smrt Páně a jeho obrazy³³. Milost našeho Spasitele nás podněcovala k ještě většímu uctívání a velebení výzdoby tak významného a tak posvátného nástroje a přivedla našeho pana papeže Eugenia³⁴ k oslavě velikonoc podle zvyku římských pontifiků, kteří když prodlévají v Galii, přicházejí na počest svatého Dionysiova apoštolátu tak, jak jsme to viděli u jeho předchůdců Callixta a Innocence³⁵. A on potom tento kříž v tento den slavnostně posvětil pod titulem „pravý kříž Páně, vynikající nad všemi perlami“ a přiřkl mu podíl na své kapli. A veřejně přede všemi dal skrze meč blaženého Petra a meč Ducha Svatého do klatby všechny, kteří by cokoliv ukradli či se odvážili vztáhnout opovážlivou ruku na kříž. My jsme dali tuto klatbu napsat na spodní část kříže.

Komentář

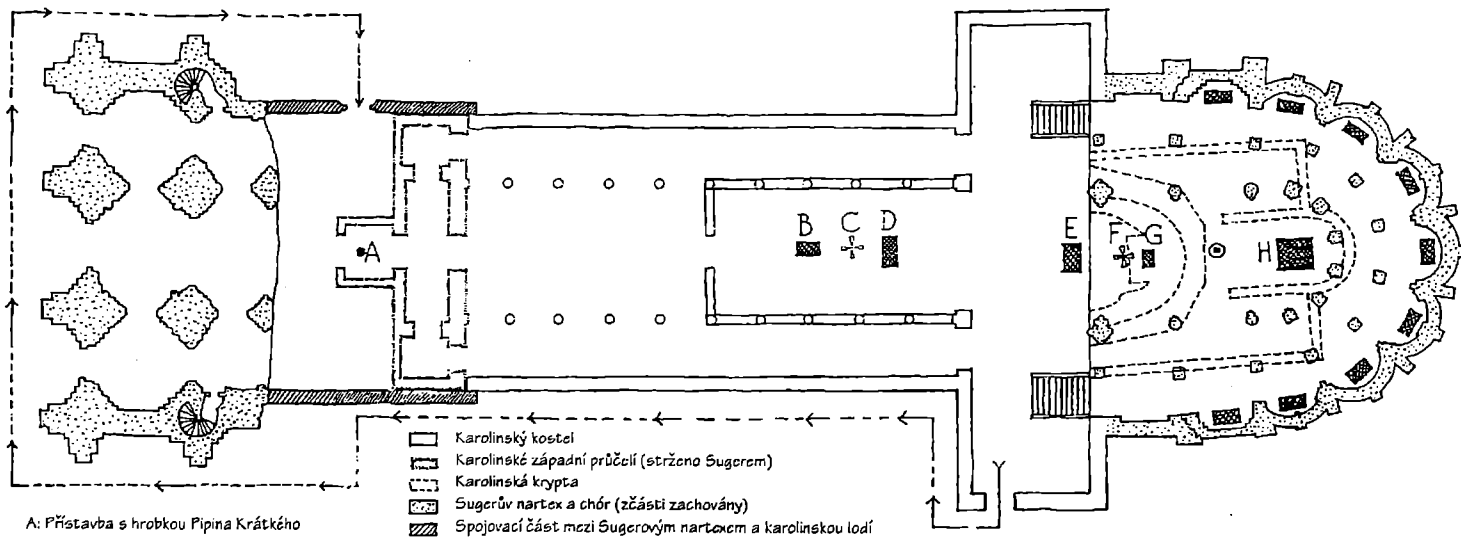
1. Zřejmě mezi léty 1144 a 1145.
2. Suger rozděluje spis na dvě části:
 - a) Kapitoly I.–XXIII. Zde popisuje ekonomickou situaci v opatství a opětovné zisky dříve zabavených důchodů, nejdříve ve městě Saint-Denis samém a blízkém okolí, poté ve vzdálenějších oblastech.
 - b) Kapitoly XXIV.–XXXIV., zde je popis přestavby kostela a vybavení uměleckými předměty. Zde se rozhodl pro popis nejdříve samotného kostela a posléze jeho vybavení.
3. Popisuje stav kostela po svém nástupu. Jeho předchůdcem byl opat Adam.
4. V Saint-Denis probíhaly známé trhy především třikrát ročně. Trh zmíněný zde je „Foire du Lendit“, který začínal druhou středu v červnu.
5. Tato pasáž je vylíčena velmi dramaticky, aby si Suger zdůvodnil své přestavby.
6. Zde se odkazuje na legendární účast Krista při posvěcení baziliky roku 636. Pro monasterium je v překladu užito slova kostel, protože z kontextu je zřejmé, že Suger má na mysli pouze klášterní kostel, ne klášter jako celek.
7. Panofsky zde vyslovil domněnku, že Sugerova identifikace s králem Davidem v sobě může obsahovat dvě konotace:
 - a) Suger přijímá identifikaci jako „krvavý muž“, protože i on sám v mladém věku zbraně používal. Když se později ohlížel zpět za svými vojenskými činy, hovořil o nich s pocity lítosti či výčitkami.
 - b) Suger se radoval z toho, že na rozdíl od krále Davida (2S 7,5–13), nebyl odmítnut od stavby domu Páně.

8. viz mapka
9. Tato kaple nebyla zasvěcena pouze sv. Romanu, ale i Panně Marii a všem andělům.
10. Jednalo se o Hugona d'Amiens, arcibiskupa z Rouenu 1130–1164.
11. Manasseh II. byl biskupem v Meaux 1134–1158. Petr biskupem v Senlis 1134–1151.
12. Ceremonie, která proběhla 9. června 1140 byla zřejmě organizována tak, aby v sobě zahrnovala trojiční symboliku. Jednalo se totiž o jedno slavné procesí tří mužů (jednoho arcibiskupa a dvou biskupů), kteří vyšli z jedné dveří, přešli okolo tří triumfálních vchodů a zase se vrátili skrze jednoduché dveře (trasa vyznačena na mapce).
13. Starou budovou je zde myšlena předchozí karolinská bazilika. Do jejího čela bylo umístěno tzv. atrium, sloupový dvůr. Tato stavba byla zbořena, aby udělala místo pro Sugerův nartex (o bývalém atriu je možno dozvědět se z textu z 8. století. Překlad uveden v úvodní studii). Ze starých popisů je zřejmé, že ke stavbě se ze severu přimykala hřbitov, kaple sv. Eustacha musela být tedy orientována k jihu. Singularis atrii porta je zde zřejmě jednoduchá hřbitovná branka. Atrium zde označuje hřbitov.
14. Staré křídlo dveří sem bylo umístěno z hlavních vstupních dveří karolinské baziliky.
15. Suger si zde zřejmě uvědomoval, že mozaika v portálu plně nekoresponduje s protogotickým západním portálem. Toto umístění se dá vysvětlit Sugerovou zálibou ve všem lesklém a blyštivém.
16. Zcela jistě zlatý nápis.
17. Panofsky zde upozorňuje na dvojí možný význam spojení ad decus ecclesiae v po sobě následujících verších. V prvním verši přisuzuje význam kostelu jako církevní instituci se svou spirituální hodnotou. Druhý verš podle něj představuje kostel v Saint-Denis jako architektonickou jednotku a decus potom představuje spíše uměleckou hodnotu.
18. V těchto verších se objevila světelná filosofie Dionýsia na základě překladu Jana Scota.
19. Tento verš souvisí s reliéfem Posledního soudu v tympanonu centrálního portálu. Zde je zachycena Sugerova zmenšená postavička, jak klečí u nohou Spasitele.
20. Základ k chóru byl položen 14. července 1140.
21. Superius opus či jen superius zde představuje chórovou strukturu, naproti tomu pro pozměněnou a přetvořenou kryptu se zde používá termín inferior pars, inferior opus, inferior.
22. Spojení za tři roky a tři měsíce zde znovu představuje trojiční symboliku. Byla to doba potřebná pouze na stavbu, čas potřebný na instalaci oken či vnitřního vybavení sem nespadá.
23. Termín medium zde nepředstavuje centrální loď, ale celou střední část kostela. Zahnuje se sem i transept. Pro výraz aula je v překladu použito slova chrám.
24. Údaj se znovu vztahuje k legendární spoluúčasti Ježíše Krista na zasvěcení baziliky roku 636.
25. Alarum extensione bývá většinou podle interpretace některých badatelů (Gall, Crosby) překládáno jako boční loď a ne jako ramena transeptu. Tomuto odpovídá zřejmě i Sugerovo rozlišení, protože pro ramena transeptu používá výrazu cruces collaterales (Adm. XXVIII., 6,18).
26. Suger nejprve popsal přestavbu kostela. Od této kapitoly začíná s popisem vnitřního vybavení kostela. Začíná s oltářem a křížem, dále píše o kůru bratří s jeho vybavením, skleněných oknech spolu s opravou sedmi svícňů a jako poslední popisuje oltářní nádoby. Oltáře a kříže začíná popisovat od východu na západ.
27. Volta zde označuje apsidu (volta superior potom apsidu v chóru).
28. Aluze na Konstantinovo vítězství nad Maxentiem roku 312.
29. Passio Andreae X, Acta Apostolorum Apocrypha, R.A.Lipsius, M.Bonnet II, 1, Leipzig, 1898.
30. Sugerův velký kříž se nacházel zřejmě nad centrálním vstupem do zvětšené krypty. V dohledu obětujícího kněze znamenal kněze obětujícího u hlavního oltáře. Samotný kříž měřil na výšku více jak šest metrů a byl viditelný ze všech míst kostela.
31. Hrabě Theobald-Thibaut IV. (Veliký), hrabě z Blois, Chartres a Champagne. Narodil se okolo roku 1090, zemřel 1152. Jeho matka Adéla byla dcera Viléma Dobyvatele.
32. Král Jindřich I. Beauclerc, král anglický, třetí syn Viléma Dobyvatele. Narodil se 1068, vládl 1100–1135.

33. Na pilířích byly vedle sebe paralelně scény ze Starého a Nového zákona. Tohoto zobrazení se začalo nově užívat právě ve 12. století. Dole na velkém kříži byl portrét klečícího Sugera doplněný dvojverším:
Rex bone, Sugeri dignare pius misereri.
De cruce protege me, pro cruce dirige me.
34. Evžen III. (Bernardo Pignatelli), papežem 1145–1154. V Saint-Denis byl na velikonoce 20. dubna 1147. Papež zde přikázal Sugerovi přijmout regentství nad královstvím v době Ludvíkovy nepřítomnosti.
35. Callixtus II. (Guido, hrabě burgundský) papežem 1119–1124, v Saint-Denis byl 11. října a 27. listopadu 1119. Innocenc II. (Gregorio Papareschi dei Guidoni) papežem 1130–1143. Byl v Saint-Denis 1131.

Plán kostela Saint-Denis

Západní část a chór přebudovány Sugerem, loď a transept zatím beze změn.
(Podle S. Mc K. Crosbyho: "The Abbey Church of Saint-Denis", I, New Haven, 1942).

- A: Přístavba s hrobkou Pipina Krátkého
 B: Hrobka Karla Holého
 C: Kříž Karla Velikého
 D: Oltář Svaté Trojice ("Matutinální")
 E: Hlavní oltář
 F: Sugerův velký kříž
 G: Oltář Spasitele a Svatý kříž
 H: Oltář a hrobka sv. Dionýsia a jeho druhů

- Karolinský kostel
 - - - Karolinské západní průčelí (strženo Sugerem)
 ▨ Karolinská krypta
 ▨ Sugerův nartex a chór (zčásti zachovány)
 ▨ Spojovací část mezi Sugerovým nartexem a karolinskou lodí

- - - - Cesta procesí 9. června 1140
 • nádobka se svččenou vodou pro konsekraci 9. června 1140
 ⊙ (mezi G a H): nádobka se svččenou vodou pro konsekraci 9. června 1144

BIBLIOGRAPHIE

- ADÁMKOVÁ, I. 1996: Suger De rebus in administratione sua gestis, dipl.práce, FF MU, Brno.
- BINDING, G. — SPEER, A. 1993: Mittelalterliches Kunsterleben nach Quellen des 11. bis 13. Jahrhunderts, Stuttgart.
- BISCHOFF, B. 1981: Eine Beschreibung der Basilika von Saint-Denis aus dem Jahre 799, Kunstchronik 3.
- DIEMER, P. 1995: Abt Suger von Saint-Denis und die Kunstschatze seines Klosters, in: Boehm, G. — Pfothner, H.: Beschreibungskunst–Kunstbeschreibung (Ekphrasis von der Antike bis zur Gegenwart), München.
- DUBY, G. 1985: Die Kunst des Mittelalters (Das Europa der Kathedralen 1140–1280).
- GERSON, P. L. 1987: Abbot Suger and Saint-Denis, A Symposium, New York.
- JACOBSEN, W. 1983: Bauforschung Saint-Denis in Neuen Zeit: Konsequenzen der Neuendecten Baubeschreibung aus dem Jahre 799, Kunstchronik 7.
- KARFÍKOVÁ, L. 1994: Jan Eriugena, Svět jako božské zjevení, in: Křesťanství a filozofie (Postavy latinské tradice), Praha.
- KELLEROVÁ, H. 1978: Suger ze Saint-Denis a jeho Vita Ludovici Grossi regis, dipl. práce, FF UJEP, Brno.
- PANOFSKY, E. 1981: Význam ve výtvarném umění, Praha.
- PANOFSKY, E. 1946: Sugerii Abbatis Sancti Dionysii liber, De rebus in administratione sua gestis, Abbot Suger on the Abbey Church of Saint-Denis and its Art Treasures, Princeton.
- SEDLMAYR, H. 1993: Die Entstehung der Kathedrale, Freiburg im Breisgau.
- SCHRAMM, E. P. 1960: Der König von Frankreich (Das Wesen der Monarchie vom 9. zum 16. Jahrhundert), Weimar.

